

Abstracts zur Tagung

Übersetzung und kulturelles Gedächtnis

Veszprém, 15-16. Oktober 2019

András Ferenc (Veszprém)

A fordítás meghatározottsága

Előadásom címe Willard van Orman Quine fordítás meghatározatlanságáról, aluldetermináltságáról, a referencia kifürkészhetetlenségéről szóló tézisére reflektál. Fókuszba a műfordítást állítom, és azokat a kritériumokat veszem sorra, amelyek fordítás meghatározatlanságával szemben a meghatározottságot, azaz magát a fordítást teszik lehetővé. Az indoklás során Quine tanítványának, Donald Davidsonnak a nyelv tanulhatóságáról szóló érve kulcsszerepet kap. Álláspontom szerint az azonosság fogalmának tarthatóságán áll vagy bukik a fordítás, a műfordítás lehetősége. Azon elköteleződés tarthatósága a tét, hogy az eredeti és a fordított mű pontosan milyen értelemben és mértékben azonos, azaz nem két, hanem egy entitás.

Berzeviczy, Klára (Budapest)

Die Kunst der Übersetzung – nach dem zweisprachigen Dichter Friedrich Lam

Friedrich Lám (1881-1955), der sich Zeit seines Lebens als Zipser Sachse bekannte, sprach sowohl Deutsch als auch Ungarisch von Kindes Beinen an einwandfrei. Er ist in Kesmark (ung.: Késmárk, slow.: Kežmarok) geboren, besuchte das Evangelische Lyzeum von Kesmark und kam 1899 zum Studium nach Budapest, während seines Lebens war er an mehreren Gymnasien Ungarns als Lehrer tätig. Der Erste Weltkrieg und die damit verbundenen Ereignisse bedeuteten ihm einen seelischen Bruch, in vielen Gedichten erscheint die Sehnsucht nach der Heimat.

Er war in Ungarn vor allem wegen seiner literarischen Übersetzungen bekannt, die er in verschiedenen Zeitungen und Zeitschriften, viele in der *Oedenburger Zeitung* und 1942 in einem Band mit dem Titel *Neue ungarische Lyrik* veröffentlichte. Sein Ziel war die ungarische Literatur in deutscher Sprache bekannt zu machen, so übersetzte er Gedichte von verschiedenen ungarischen Autoren, wie von János Arany, Sándor Petőfi, Ferenc Kölcsey, Mihály Vörösmarty, Endre Ady, Lajos Áprily, Mihály Babits, Attila József, Gyula Juhász, Lőrinc Szabó, Lajos Harsányi, usw. Er plante eine Ady-Anthologie, die er aber nicht veröffentlichen konnte.

Vor allem wegen seiner literarischen Übersetzungen wurde er 1944 zum ordentlichen Mitglied der ungarischen, katholischen Sankt Stephan Akademie gewählt. In seiner ungarischen Antrittsrede befasste er sich mit den Zielen und Anforderungen einer guten literarischen Übersetzung. Das Referat will seine in seiner Antrittsrede und in Zeitungsartikeln formulierten Gedanken über dieses Thema darstellen. Die Sprache des Referats kann je nach Wunsch, Ungarisch oder Deutsch sein, am besten wäre Ungarisch aber mit deutschen Beispielen.

Csatár, Péter (Debrecen)

Die Stellung des Übersetzers im Übersetzungsprozess. Bemerkungen zur veränderten Rolle und zum Selbstverständnis des Übersetzers im digitalen Zeitalter.

Klassische Definitionen gehen davon aus, dass der Übersetzer im Zentrum des Übersetzungsprozesses steht. Er hat die volle Kontrolle über die Erstellung des Zieltextes aus dem Ausgangstext, indem (i) er den Sinn des Ausgangstextes und den Skopos des Zieltextes festlegt; (ii) indem er generell über die einzusetzende Übersetzungsstrategie autonom entscheidet, (iii) und im Einzelnen kreative Entscheidungen trifft. Diese drei Thesen haben die Konsequenz, dass der Übersetzer die volle Verantwortung für die angefertigte Übersetzung trägt. In meinem Vortrag werde ich der Frage nachgehen, in wie weit diese klassische Position des Übersetzers im Übersetzungsprozess infolge der Digitalisierung und der Entwicklungen auf dem Übersetzungsmarkt in der nahen Vergangenheit zu erodieren droht und wie man sich mit den Konsequenzen dieser Entwicklungen aus translationswissenschaftlicher Sicht auseinandersetzen kann.

Daróczi Ildikó (Budapest)

Az egyszerű szóalkotások fordítási nehézségei

Előadásomban egy esettanulmányt szeretnék bemutatni, melyben a *How I met your mother* című sorozat egyszerű szóalkotásainak fordításait vizsgálom.

Az egyszerű szóalkotásokat Veszelszki Ágnes (2010) az új szavak keletkezésének egy állomásaként mutatja be, melyek később lexikalizálódhatnak, és így a mentális lexikon részévé válhatnak. Az okkazonalizmusok a tágabb értelemben vett neologizmusok közé tartoznak (Minya 2010). Azokat a szavakat értem alatta, amelyek valószínűleg nem lexikalizálódnak, ritkán fordulnak elő, vagy csak rövid ideig vannak a nyelvhasználatban és jelentésük gyakran a kontextustól függ (Hohenhaus 1996). Az okkazonalizmusok létrejöhetnek szabályos szóalkotási módszerekkel, vagy lehetnek nem grammatikusak is (Ladányi 2007). Azokat a szavakat tartottam egyszerű szóalkotásnak, melyek még nem lexikális szavak, még nincsen neologizmus-státuszuk, és valószínűleg nem válnak majd a szókincs részévé.

Az elemzésben *How I met your mother* című sorozat angol nyelvű egyszerű szóalkotásait listáztam ki, és ezeknek a szavaknak a német és magyar fordításait vizsgáltam.

A kutatás három kérdésre keresi a választ:

- (1) Milyen gyakran fordítják le az egyszerű szóalkotásokat? Milyen gyakran helyettesítik őket lexikális szavakkal?
- (2) Az egyszerű szóalkotások melyik típusa okoz különösen gondot a fordítóknak?
- (3) Milyen stratégiákat vetnek be a fordítók az egyszerű szóalkotások fordításánál?

Fischer, Márta (Budapest)

Mediation of cultural contents – explored through the lenses of terminology

When discussing the mediation of cultural contents and, more specifically, the translation of realia, it is worth taking a closer look into the notion of translation. While doing so, the presentation will add terminology theory as a new dimension to exploring translation-related issues.

First, by analysing the interconnection of languages and conceptual systems, the notion of translation, which is mostly interpreted as *intercultural transfer*, will be challenged. Second, the notion of realia will be discussed, relying on the concept-based approach of terminology.

Special emphasis will be laid on how to tackle differences between cultures and what strategy to use in translation while facing partial or lack of equivalence. It will be shown that the solution rather lies in applying the right strategy than picking a single term.

To conclude, it will be argued that terminology is not only a bunch of terms, the work behind or the theory itself, it is also a tool that enables us to think in clear structures, be it in any subject or discipline.

Katja Grupp (Bad Honnef)

Übersetzungsprozesse von Sprach(e und) Raum. Von Ostpreußen nach Westdeutschland und vom „Alten Land“ zu „This House Is Mine“

Das 2015 erschienene Buch „Altes Land“ von Dörte Hansen spielt in der Nachkriegszeit in Westdeutschland. Eine aus Ostpreußen geflüchtete Mutter und ihre Tochter kommen ins „Alten Land“ und bringen Neuerungen.

Die vier Generationen umfassende Geschichte erzählt über das langsame Ankommen und die damit einhergehenden Veränderungen. Der Roman, der sich während dem Höhepunkt der Flüchtlingswelle 2015 monatelang auf der Bestsellerliste hielt, wurde bereits kurz nach dem Erscheinen, im Jahr 2016 ins Englische übertragen und erschien unter dem Titel „This House Is Mine“ im Mcmillen Verlag (USA). Im Folgenden sollen drei Aspekte der Übersetzung dargestellt werden.

Das „Alte Land“ kann als Semiosphäre (Lotman) verstanden werden, das durch konträr verlaufende Prozesse am Rand und in der Peripherie Veränderungen erfährt. Die Konfrontation von Alt und Neu, von unterschiedlichen Lesarten der Kultur, führt zu einem Übersetzungsprozess, der hier untersucht werden soll.

Der zweite Aspekt des Vortrags soll der Frage nachgehen, wie der im ersten Teil dargestellte Übersetzungsprozess des kulturellen und territorialen Raums sich in der Sprache widerspiegelt. Die (sprachliche) Übertragung von deutschen Realia der Nachkriegszeit ins Englische und die Grenzen der Übersetzung bis hin zur Sprachlosigkeit werden dargelegt.

Die Frage nach den Parallelen und Widersprüchen von Grenzen der sprachlichen Übersetzung und der territorialen Übertragung bilden den dritten inhaltlichen Aspekt der Überlegungen.

Horváth Katalin (Veszprém)

Gazdasági kultúrák találkozása

A gazdasági kultúra fogalma többféleképpen értelmezhető. *Talcott Parsons* AGIL-séma elméletét (*The Social System*, 1951) alapul véve a gazdasági kultúra rendkívül összetett fogalom, hiszen a *Parsons* által megfogalmazott társadalmi alrendszer elemei (gazdaság, politika, közösségi rendszerek, kultúra) kölcsönösen hatnak egymásra, a kultúra magában foglalja a gazdaságot, a gazdaság pedig a kultúrát. Minden nemzetnek van saját gazdasági kultúrája, ennek közvetítését Magyarországon a Nemzeti Alaptanterv is előírja a társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek keretében *pénzügyi és gazdasági kultúra* megjelöléssel. A gazdasági kultúrák találkoznak a nemzetközi kereskedelemben, a globális piacokon. *Hofstede* holland szociálpszichológus kulturális dimenziói mentén jól megfogalmazhatók az egyes társadalmak jellemzői, különbségei. A leggyakoribb kritika, ami Hofstede kulturális dimenzióit éri, hogy az elmélet nem reprezentatív vizsgálaton alapul, hiszen alapvetően a gazdasági életből vette a feldolgozott adatokat. A gazdasági kultúrák tekintetében viszont pont emiatt jól használható modellezésre.

Gazdasági kultúrák találkozásakor interkulturális kommunikáció történik, ezért szükség van általában nyelvi közvetítésre is, fordításra, tolmácsolásra. Ez a tevékenység rendkívüli szakértelmet és odafigyelést igényel, különösen a pluricentrikus nyelvek esetében. Pluricentrikus nyelv többek között az angol, a német, a francia, a spanyol, a portugál, az arab, a kínai, a svéd, a bolgár, de a román is (Románia, Moldávia). Vannak szimmetrikus pluricentrikus nyelvek, amelyek esetében az egyes változatok azonos rangúak, ilyen például az angol vagy a spanyol. Az aszimmetrikus pluricentrikus nyelvek esetében azonban az egyik változat domináns a többivel szemben, ide tartozik többek között a francia és a német is. A nyelvi variánsok a gazdaság területén is megjelennek. Példának hozható az *erkölcsi bizonyítvány* terminus, Németországban: (*amtliches*) *Führungszeugnis*, Ausztriában: *Strafregisterbescheinigung*, Svájcban: *Strafregisterauszug*. Előadásomban a német nyelvet állítom középpontba és elsősorban a téma fordítási aspektusait vizsgálom meg magyar-német viszonylatban.

János, Szabolcs (Großwardein/Nagyvárad)

Das Gedächtnis einer vielsprachigen Region und die (Un)Möglichkeit der Übersetzung. Der Roman *Banatsko* von Esther Kinsky

Die als Übersetzerin aus dem Polnischen, Russischen und Englischen und als Schriftstellerin bekannt gewordene Esther Kinsky unternahm 2004 eine Recherchereise ins Dreiländereck Banat, eine vom Vergessen bedrohte Kulturregion, die Ungarn, Rumänien und Serbien miteinander verbindet.

Als direkte Folge dieser Reise wählte sie im Banat, im südungarischen Battonya, nahe der rumänischen Grenze auch ihr zeitweiliges Zuhause. Dieser Entscheidung sind nicht weniger als vier Werke zu verdanken: der kleine Roman *Sommerfrische*, die Reiseerzählung *21 Grad Blau. Mein Balkan*, der Gedichtband *die ungerührte schrift des jahrs* und der Roman *Banatsko*.

Der Roman *Banatsko* vermittelt ein höchst individuelles Bild einer geschichtreichen Region: Die aus der Fremde kommende Erzählerin beobachtet und erlebt das alltägliche Leben der dortigen Ungarn, Rumänen und Serben, entdeckt aber auch die Spuren der ehemaligen deutschen und jüdischen Bevölkerung. Während dieser literarischen Entdeckungsreise werden solche Erinnerungen hervorgerufen, die der fremden Betrachterin als wichtig erscheinen, solche aber, die das kulturelle Gedächtnis der Bewohner der Region prägen, werden nicht wahrgenommen.

Der Vortrag setzt sich zum Ziel, den durch den „fremden Blick“ bestimmten Mechanismus der Wahrnehmung von Erinnerungen zu untersuchen, bzw. der Frage nachzugehen, inwiefern die Vermittlung und Übersetzung der Elemente des lokalen kulturellen Gedächtnisses überhaupt möglich/unmöglich sind?

Kovács Gábor (Veszprém)

Az idegen szó mint a szövegalkotás készítőereje. (A közvetített szó poétikai funkciója Gárdonyi Géza A láthatatlan ember című regényében)

Gárdonyi Géza *A láthatatlan ember* című regényének már a második fejezetében felmerül az idegen szó közvetítésének szövevényes problematikája. A görög betűvel megjelölt, perszonális elbeszélőként is funkcionáló főszereplő, Zétá a második fejezetben indul követségbe mesterével, a híres történetíróval, Priskosszal a hun fejedelemhez, Attilához. A feladatuk az, hogy több más követtel együtt tolmácsolják a bizánci császár Attilának szóló üzenetét. Az írnokok, szóvivők és követek társaságában a fordítás és a tolmácsolás egy olyan bonyolult

nyelvi világa formálódik ki, amelyben a görög, a latin és a hun nyelv kavalkádja az értelemközvetítés nehézségeinek lényegét tárja fel – természetesen Gárdonyi magyar nyelvén megszólalva. A fejezetnek több, az egész regényt meghatározó funkciója van. Jelentős a cselekményképzés szempontjából: Zéta ekkor kezdi megtanulni a hun nyelvet, s ekkor kezdi felfedezni a hun kultúrát; ekkor találkozik először Csáth vezér lányával, Emőkével, akin keresztül kialakul a regény szerelmi szála; ekkor találkozik először Attilával; s ekkor veszi kezdetét a regény történelmi cselekményszála is, hiszen bepillantást nyerünk a konfliktus-sorozat elindító egyik jelentős tényezőbe, Vigilász (Vigilius) tolmácsnak az Attila ellen tervezett merényletévbe. A második fejezet a cselekmény-meghatározó szerepnél azonban talán még jelentősebb funkcióra tesz szert a prózanyelvi jelentésképzés terén. Az a regényi fogás, hogy a második fejezet úgy jelöli meg az új kultúra felfedezésének kezdőpontját, hogy a főszereplő, a görögül és a latinul beszélő írnok, Zéta elkezdi megismerkedni a hun élőlő nyelvvel és a rovásírással, rámutat arra, hogy az idegen szó elsajátítása és az idegen világlátás megértése egyívású. Ugyanakkor mindennek a nehézségeivel is szembesít azáltal, hogy a magyar nyelvű szöveg természetesen nem képes előállítani a hun nyelvet és a rovásírást (sőt, még Zéta görög nyelvű önéletírását sem) a maga valójában. Innentől kezdve a Gárdonyi-mű egyik fő regénynyelvi tétjévé az válik, hogyan lehet a maga valójában meg sem jelenő idegen szó írásbeli közvetítésének eltérő prózanyelvi imitációival előállítani a kultúra-felfedezés nehézségeinek hatáseffektusát. Előadásomban azt vizsgálom, hogy az idegen szó közvetítése, vagyis a fordítás és a tolmácsolás sokféle megjelenési formája hogyan vesz részt a Gárdonyi-regény polifonikusságának létrehozásában.

Ladányi István (Veszprém)

Fordítási kérdések Tolnai Ottó verseinek horvát, szerb és szlovén műfordításaiban

Tolnai Ottó (1940) költészete a versfordításokra jellemző általános nehézségeken túl számos speciális probléma, eldöntendő kérdés elé állítja délszláv fordítóit. Költészete ugyan kizárólag szabad versben jött létre, ugyanakkor a gondolatritmuson túl verseinek ritmikájában és a gondolatmenet asszociatív továbbvitelében gyakran épít a szavak hangzására, ami a műfordításban a jelentés megképzésének, valamint ezzel együtt a versritmus, vershangzás megteremtésének jól ismert műfordítói problémájához vezet. Emellett azonban Tolnai költészetében erősen megmutatkozik és jelentésképző szerephez jut regionális (vajdasági magyar) meghatározottsága, illetve a szerző kétnyelvűsége és kétkultúrájúsága, vagyis a magyar kulturális kontextusokon túl költészetének markáns délszláv kulturális beágyazottsága. Műfordítói nagyon gyakran idegen nyelvből fordítanak ugyan, a szövegek kulturális kódjai viszont délszláv beágyazottságúak, ami a honosító/idegenítő fordítás kérdésre újszerű, egyedi válaszokat kíván. A kulturális azonosság/idegenség kérdése ráadásul egy-egy szövegben más-más jelleggel és mértékben merül fel a szerb, a horvát és a szlovén kultúra, illetve az egykori Jugoszlávia kulturális kódjai vonatkozásában. Mindez megmutatkozik a nyelvi reáliákkal, a délszláv nyelvi elemekkel, a regionalizmusokkal kapcsolatos fordítói megoldásokban. Az egyes meglévő fordítások egymással, illetve az eredetivel történő egybevetése mellett a kutatás kitér a szerkesztői-fordítói szelekció kérdéseire is.

Lovizer, Lilla (Veszprém)

**(Un)translatability of Metaphors. Notes on the Difficulties of Translating
E. T. A. Hoffmann's *The Golden Pot***

The Golden Pot, as Hoffmann's first and most artistical tale, has also been canonized as his literary ars poetica. Henceforth, the intertextual relationship which connects the work to the popular genres of education- and artist novels of the Goethe Era, especially to Novalis' experimental novel, *Henry von Ofterdingen*, is given as the authentic milieu of the interpretation. So far, according to literary reception viewing from this angle, *The Golden Pot* is regarded to be an education novel, as well as the "caricature of it", which consequently shows a complex reflection of Hoffmann's ironic-critical attitude towards the programme of the early German Romanticism. Therefore, the greatest challenge the translator must face, is to imply this ironic relation, which is expressed in multiple layers of linguistic metaphors and in various elements of the German text. The perception of metaphorical meanings and of poetical functions of these elements, i.e. their explications or implications as motifs (Klaudy 2007: 161–162.) have a defining value of the work's literary meaning.

In my presentation, using four different Hungarian editions of *The Golden Pot*, I would like to draw attention to some of the actual examples of these, yet unsolved translation and interpretation problems, which deprive the Hungarian readers of comprehending all the layers of the meaning in some parts of the text.

Sofie Friederike Mevissen (Wuppertal)

**Gewaltgeschichte im Familiengedächtnis – Übersetzung zwischen kulturellem Archiv
und Familienalbum im Generationenroman bei Ingeborg Bachmann und Reinhard Jirgl**

Während das kulturelle Gedächtnis ideologische und politische Zielsetzungen impliziert und damit in der Sphäre der gesellschaftlichen Öffentlichkeit wirkt, repräsentiert das Familiengedächtnis vorrangig den Raum des Privaten. Die Familie als „Kontaktzone in der Zeit“ (Assmann 2009) bringt somit individuelle und kollektive Erfahrungen und Erinnerungen zusammen, die exemplarisch auf die nächst größere kollektive Ebene verweisen. Astrid Erll zufolge zeigen Familiengedächtnisse demnach, „how national memory feeds into family memory, and, in turn, how family memory contributes and consolidates national sites of memory“ (Erll 2012). Erll bezeichnet die Familie daher als „switchboard“ von individueller und kollektiver Erinnerung, insofern Narrative und Topoi der Historie und der Gesellschaft über die privaten und subjektiven Formen des Gedächtnisses in individuellen Lebenswelten sichtbar werden.

Dagegen wird in der einschlägigen Untersuchung von Harald Welzer et al. mit dem Titel „Opa war kein Nazi“. Nationalsozialismus und Holocaust im Familiengedächtnis“ (2014) anhand des Nebeneinander der sozialen Kollektivgedächtnisse von kulturellem „Lexikon“ und des privatem „Albums“ auf das intrafamiliäre Bestreben verwiesen, „sich widersprechende Inhalte beider Bücher in Deckung zu bringen“. Dabei sind es auch und vor allem die sprachlich nicht kommunizierten Erfahrungen und Erinnerungen, die in Form von Verschwiegenem oder Verdrängten auf die neuralgischen Punkte im Familiengedächtnis verweisen und somit die Fragilität von individuellen und kollektiven Identitäten ins Licht rücken.

Am Beispiel der in den 1970er Jahren verfassten Prosa des *Todesarten*-Projekts von Ingeborg Bachmann und dem Roman *Die Unvollendeten* von Reinhard Jirgl (2003) soll gezeigt werden, auf welche Weise die ‚Übersetzung‘ historischer Erfahrung im Kollektivgedächtnis der Familie

literarisch dargestellt wird und an welchen Stellen dabei auch Grenzen der Vermittlung im Generationen-Gedächtnis sichtbar werden.

Nemes Krisztina (Veszprém)

A regénycím és az olvasók kulturális emlékezete. Esettanulmány: Jesús Moncada: *A folyók városa*

A világirodalom közös kultúrkinésünk és világörökségünk. A Gutenberg galaxis polgárai számára a világszerte ismert szerzők művei hely-, identitás- vagy korszakjelző referencia-pontokként szolgálnak, s lehetővé teszik az interkulturális kommunikációt. Mindez nem jöhetne létre a műfordítók munkája nélkül, akik a nyelvi közvetítést végzik, s ennél jóval többet is, hiszen, mint Italo Calvino mondja, a fordítás a valódi olvasás, és a fordítónak nemcsak a nyelvi tudása, hanem egész élete, tapasztalata, műveltsége, érzékenysége, a közvetített és a fogadó kultúra zsigeri ismerete is dolgozik, amikor lefordítja a lefordíthatatlant, és létrehozza a csodát. A címnek, mint hívószónak különleges jelentősége van ebben a közvetítési folyamatban, hiszen az olvasó a művel kapcsolatos első benyomást a címen keresztül kapja. Az írók is több változat közül választják ki a szerintük legjobbat, s a fordítás során ez gyakran módosul. Ebben szerepet játszik a fordító értelmezése és döntése, mellyel az adott célnyelvi közönség kulturális emlékezetéhez leginkább illeszkedő címet igyekszik választani, és olyan irodalmon és nyelven kívüli tényezők is, mint a kiadó marketing stratégiája. Az előadás Jesús Moncada: *A folyók városa* című regényének különböző európai nyelveken született címváltozatai kapcsán igyekszik példázni a címválasztás folyamatában szerepet játszó tényezőket, fordítói dilemmákat, és megmutatni az eredmények sokszínűségének tükrében a kulturális emlékezetek finom árnyalatait.

Ortutay Katalin (Veszprém)

Interkulturális kommunikáció a filmfeliratokban – *A púpos (Le Bossu)* című francia film kapcsán

A fordítás nem csupán a nyelvi kód átültetését jelenti, hanem két kultúra közötti közvetítést is. A pragmatikai szemléletű leíró fordítástudomány számos, a kontextussal és a kultúrával összefüggő kérdést vizsgál. Hogyan közvetíti a fordító a szemantikai és a pragmatikai jelentést? Melyiket részesíti előnyben? Milyen fordítási stratégiákat használ: az idegenítő fordítási stratégiát, vagyis a forrásnyelvi kultúrát szeretné közelebb vinni az olvasóhoz, ami által a célnyelvi szöveg kissé idegenszerű lesz, avagy a honosító stratégiát, ami eredeti célnyelvi szöveg hatását kelti, tehát a befogadó kevésbé vagy egyáltalán nem érzékeli, hogy fordított szövegről van szó (Venuti 1995)?

Az audiovizuális fordítás kutatásának integrációja a tágabb értelemben vett fordítástudományba hosszadalmas és nehézkes folyamat volt. A filmfordítás kutatásában két meghatározó irányvonal rajzolódik ki, amelyek közül az első a filmfordítás sajátosságaival, gyakorlatával, illetve módszereivel foglalkozik, a második pedig tágabb kulturális kontextusban vizsgálja a fordított szövegeket. Az audiovizuális fordítás a mozi, a televízió, a videó és a multimédia számára készült szövegek fordításával foglalkozik. Ennek a fordításnak megvannak a maga sajátosságai, amelyek a fordítótól szakismereteket követelnek meg mind a tartalom – amely nagyon változatos lehet –, mind a kultúrák, mind az itt jelentkező korlátok és sajátos technikák tekintetében, amelyek befolyásolják a fordítást.

Előadásom középpontjában a kulturális reáliák fordításának lehetősége és ennek konkrét megvalósulása áll, egy hazai viszonylatban is ismert, népszerű francia kalandfilm, *A púpos (Le Bossu)* kapcsán. Az audiovizuális fordítás sajátosságainak rövid bemutatása után, a filmben előforduló kulturális reáliákat elemzem és csoportosítom, értékelve a feliratok készítőjének, Szeredás András fordítónak a munkáját, az ekvivalencia és hűség fogalmának megközelítéséből.

Rácz, Gabriella (Veszprém)

Intertextualität – Übersetzung – Kultur. Allusionen und ihre Übersetzbarkeit in literarischen Texten

Eine Grundthese der kulturwissenschaftlich orientierten Literaturwissenschaft ist, dass literarische Texte im Kontext von Kulturen entstehen, d.h. in einem dynamischen Verhältnis zum kulturellen Wissen ihrer Entstehungszeit stehen. Neumann/Nünning definieren den kulturellen Kontext als „ein intertextueller Zusammenhang, der Zusammenhang eines Feldes kulturell koexistierender Texte und Medien sowie der in ihnen und durch sie konstituierten Diskurse“.

Die literarische Übersetzung ist eine „spezifische Art des Bezugs auf Fremdtex te“, eine „Ausprägung von Intertextualität“ (Koppenfels), die das im Text verankerte kulturelle Wissen, kulturelle Gedächtnisinhalte vermittelt. In meinem Vortrag konzentriere ich mich bei diesem Vermittlungsprozess auf die Untersuchung von Allusionen und Topoi, die als „kulturelle Kommunikationseinheiten“ bzw. „tradierte kulturelle Klischees“ auf der Basis gemeinsamer kultureller Erfahrung eine ‚elliptische Verständigung‘ ermöglichen (vgl. Holthuis), deren Übertragung aber verschiedene Übersetzungsstrategien verlangt.

Somogyi László (Budapest)

Simy – a szimultán tolmácsolás online piactere

A Simy olyan platform, amely azonnali vagy időponthoz kötött tolmácsolásközvetítést tesz lehetővé, miközben jelentősen egyszerűsíti és gyorsítja az ajánlatkérés-megrendelés-kifizetés menetét. A mobil alkalmazás és a webes felület nem csak piactér, hanem a hardver (tolmácsberendezés) funkcióját is betölti, mindezt az online térben.

A nyelvi szolgáltatások közül a tolmácsolás az, amely kifejezetten személyes közreműködésen alapul, ráadásul bizonyos fizikai feltételeknek is teljesülniük kell, főleg szinkrontolmácsolás esetén. A tolmácsok számára fontos, hogy a megrendeléseket könnyen lehessen követni, valamint hogy a tolmácsolás technikai körülményei ne okozzanak kellemetlen meglepetéseket. Emellett természetesen a megbízás költségei sem elhanyagolhatók. A Simy ezekre az igényekre válaszol olyan megoldással, amely lehetővé teszi, hogy a munka egyszerűbben, rugalmasabban, a legjobb ár-érték arányban, továbbá az online lehetőségek kiaknázásával történjen meg.

A rendszer működése a következő:

1. **Megrendelői oldal:** A megbízó – legyen az magánszemély, kisvállalkozás vagy épp egy rendezvényszervező cég – online kiválaszthatja a számára megfelelő tolmácsot. A megbízás teljes folyamata egyszerű és logikus, így tetemes mennyiségű idő és költség (utazás, szállás, ellátás) takarítható meg.
2. **Szolgáltatói oldal:** A tolmácsok számára külön felület áll rendelkezésre, ahol profiljukon keresztül megoszthatnak magukról minden lényeges információt, amely a potenciális megrendelő számára fontos lehet, ezáltal befolyásolva a döntési folyamatot.

A korábbi megrendelési értékelések is láthatók, amely a kínálati piacot átláthatóvá teszi, ami régóta óriási igény a tolmácsok közösségében.

3. A tolmács kiválasztása után következik a **megrendelés, a kifizetés, majd a felkészülési fázis és a tolmácsolás** (megvalósulás) **folyamata** – mindez egy felületen. A tolmács adminisztratív terhei (levelezések, szerződés, számlázás) jelentősen csökkennek, ráadásul az időbeni kifizetés garantált. A megbízás végén visszajelzés (értékelés) készíthető a megbízóról is, ami várhatóan jóval tudatosabbá és együttműködőbbé teszi a tolmácsolást igénybe vevőket.
4. A „**megvalósulás**” online történik: a kezdés előtt a résztvevők és a tolmács egy virtuális teremben gyülekeznek és élőben látják és/vagy hallják egymást – igény szerint. Az eseményt a tolmács indítja, ezután őt már csak hallják, miközben a felszólalókat egyidejűleg, szimultán módon tolmácsolja oda-vissza. A tolmács online kezelői felülete a piacon ismert tolmácsolók felépítését követi a kezelés megkönnyítése érdekében.

A „Fordítás és kulturális emlékezet” konferencián először mutatjuk be élesben a rendszert.

Tóth József (Veszprém)

A bérek kifizetése részletekben történik, azaz hogyan fordítsuk a magyar történet kifejező igéket németre?

A nyelvészeti mező kutatás (elő)történetét és fejlődési szakaszait tekintve nyomon követhető, hogy az egyes periódusokban hogyan értelmezték a nyelvészek a (szó)mező fogalmát és milyen nyelvészeti módszerekkel próbálták leírni az adott mező egyes elemeinek (lexikális) jelentését. A szómezőknek, mint kognitív orientációs pontjainknak, fordítástudományi vizsgálata eddig kevésbé kutatott területnek számít. A kontrasztív lexikális-szemantikai szómezővizsgálatok megalapozzák a mezők belső szerkezetének feltárása által azt a kutatási irányt, amely azt próbálja feltárni, hogy egy adott nyelv (magyar) szómező elemei és egy másik nyelv (német) szómező elemei jelentései hogyan tagolják az objektív valóságot és azok mennyiben tekintendők egymás ekvivalenseinek, ill. hogyan állapítható meg, hogy melyik magyar mezőtagnak melyik a német megfelelője. Az előadás célja, hogy rávilágítson a magyar *történet* (*történik, megtörténik, bekövetkezik, beáll, végbemegy, lejátsszódik, lezajlik, folyik, megrendezésre kerül* stb.) és a német *történet* (*geschehen*) kifejező igék (*geschehen, passieren, stattfinden, sich ereignen, sich zustoßen, sich zutragen, ablaufen, verlaufen, sich abspielen* stb.) egymással való megfeleltethetőségére. Megvizsgálom, hogy mely nyelvészeti leíró módszerek segíthetnek eldönteni, hogy melyek az egyes magyar igék német ekvivalensei. Az előadás során gyakorlati részként közösen lefordítunk néhány magyar *történet* kifejező igét tartalmazó mondatot németre és megvizsgáljuk, hogy a bemutatott módszerek mennyiben tudnak segítségünkre lenni a fordítás során. Az előadás eredményeként láthatjuk a bemutatott módszerek határait és így a módszerek alkalmazhatóságát is a fordítói tevékenység során.

László V. Szabó (Veszprém)

Kulturrealien in ungarischen Nietzsche-Übersetzungen

Nach einem Versuch, Kulturrealien zu definieren, stellt der Beitrag die Frage, inwiefern diese bei Nietzsche relevant sind. Geht die Übersetzung von Kulturrealien mit Kulturvermittlung einher, so lässt sich die Frage stellen, welcher Art Kultur Nietzsche, der eminente Kulturkritiker vermittelt und inwiefern seine Kulturrealien und -begriffe das Kulturverständnis des Lesers seiner ungarischen Übersetzungen herausfordert oder mitprägt. Eingegangen wird nicht zuletzt

auf die Schwierigkeiten, denen ungarische Übersetzer bei Nietzsche begegnet sind und welche unterschiedlichen Lösungen mit teils abweichenden semantischen und interpretativen Konsequenzen sie bisher geboten haben.

Zsigmond, Anikó (Veszprém)

Fremdsprachige Erzähler- und Figurenreden in Anna Mitgutschs Familienromanen

Der Vortrag befasst sich mit den fremdsprachigen Reden in Anna Mitgutschs Romanen. Ihre Romane sind einerseits interkulturelle Romane, weil sich die Handlungen hauptsächlich zwischen der österreichischen und der amerikanischen Kultur ablaufen, andererseits lässt sich ein zeitlicher Horizont von zirka 100 Jahren erfassen, bei dem sich die Geschichten von Familien erzählt werden, die von Österreich nach Amerika ausgewandert sind. Daher gelten Anna Mitgutschs Romane als prägende Gedächtnisinhalte, in denen sich die Kulturen, Erinnerungen und Sprachen vermischen. Die Texte werden zwar auf Deutsch verfasst, dennoch gibt es an mehreren Stellen fremdsprachige, besonders englische Figurenreden oder Erzählerreden, die hätten übersetzt werden können, trotzdem wurden sie nicht übersetzt. Der Beitrag untersucht den Kontext dieser Stellen und versucht die Funktion der fremdsprachigen Kommunikation und die Gründe der fehlenden Übersetzung zu erklären.